

UN GRAN CONJUNT MONUMENTAL:

L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU

Veig uns cartells que anuncien, per a cada segon diumenge de mes, al matí, una exposició-venda d'artistes joves. "Al pati de l'Hospital de la Santa Creu", anuncien que tindrà lloc aquesta exposició de pintors i escultors que no tenen prou nom ni prou diners, m'imagino, per a organitzar-se una exposició individual i segurament no es conformen amb l'escàs contacte amb el públic que representen les col·lectives. Res d'això no és sorprenent, si no, per a molts ciutadans distrets, el lloc de l'exposició: el pati de l'Hospital! Perquè estic segur que hi ha una enorme majoria de ciutadans, i no pas tots dels més recents, per a ignorar que en el cor de la Barcelona vella, tancat entre els carrers del Carme i de l'Hospital, existeix un dels conjunts monumentals més impressionants que existeixen a Europa, puix que ens presenta, comparable a allò que en diem el barri gòtic i que té com a centres principals la Seu i els palaus reials i de la Generalitat, amb el que el segle XIX volgué deixar-nos de la vella Casa de la Ciutat, una mostra impressionant de l'arquitectura civil gòtica. Aquest conjunt, avui, enclou mostres importants de l'art ~~romànic~~ gòtic, però també, en una singular harmonia, elements barrocs i neoclàssics. El seu vell nom d'Hospital, que s'estenia al vell carrer que duia del pla de la Boqueria a una de les principals entrades de la Barcelona medieval, el Portal de Sant Antoni, sembla que allunyi molts visitants d'aquest magnífic racó de la Barcelona antiga. Ben pocs són els turistes que s'hi aventuren. Seran els artistes joves els qui obligaran els barcelonins a fer-se càrrec del tresor que tenen, gairebé al davant del ~~teatre~~ teatre Romea, al costat del mercat de la Boqueria i del carrer de les Egipcíaques que un pont no gaire feliç traspassa?

D'HOSPITAL GENERAL DE CATALUNYA A TEMPLE DE MINERVA

Una placa posada a la paret externa de la capella que s'obre al carrer de l'Hospital, en un dels angles del conjunt monumental, ens recorda el nom del Canonge Colom. Era un sacerdot que a començaments del segle XIII donà per a hospital de la ciutat una casa que tenia al Raval i on feia uns quants anys que una parella benemèrita, Pere Prim i la seva muller, atenien malalts i, ensems, oferien una Sala de Bressols als barcelonins que volguessin tenir-hi ben atesos i vigilats els nodrissons.

Hi havia altres hospitals, ja aleshores, a Barcelona. Sembla que, pe

a honor dels barcelonins, la funció hospitalària estava atesa conjuntament per la iniciativa particular com per la de les corporacions públiques i per la dels sobirans. Sembla que ja a darreries del segle X, un tal Guitard, potser també Canonge de la Seu, fundà un refugi per a malalts al costat mateix de la Canonja, és a dir, de la casa dels canonges contigua a la Seu. Un quart de segle més tard trobem un Deodat que transformà aquest refugi en asil i hospital per a pelegrins. La intervenció del capítol catedral és evident en el nom que aviat prendria aquesta institució, posada, com la Seu, sota l'advocació de la Santa Creu i de Santa Eulàlia. És possible que fos en una de les seves sales que un dels nostres comtes sobirans més gloriosos, Ramon Berenguer III, el marit de la Dolcineto de Provença, cantada per Mistral, va voler morir, com un malalt més, l'any 1131, voltat dels seus nobles guerrers.

Ja he dit que hi havien altres hospitals, demés d'aquest fundat per En Guitard i conegut com a Hospital de la Santa Creu. En 1147, un ric banquer barceloní, en Bernat Marcús, en fundava un altre, a l'actual encreuament dels carrers dels Carders i de Montcada. Només en queda la capella, fundada pels fills del banquer en memòria de llur pare. Pel maig de 1308 un altre ciutadà barceloní, En Pere Desvilar instal·lava un altre hospital, a unes cases seves situades al pla d'En Llull, vora el Rec Comtal. Fou l'Hospital de la Pia Almoina de la Ciutat, i era administrat pels Consellers i els Cònsols de Mar barcelonins. Hi havia encara un hospital per a mesells - és a dir, per a malalts inguaribles - fundat a meitat del segle XIIè pel bisbe Pere de Torroja i conegut per Hospital de Santa Maria dels Malalts i després per Hospital de Sant Llàtzer. Aquests hospitals - llevat del d'En Desvilar, que subsistia fins a començaments del segle XVIIIè - foren absorbits pel que havia fundat el Canonge Guillem Colom, quan el dia 17 d'abril de 1401 una solemne cerimònia iniciava una obra considerable, del punt de vista benèfic com del ciutadà. Quatre primeres pedres, benèfides a la Seu i dutes en processó fins al Raval, eren posades, respectivament, pel rei Martí l'Humà, per la seva muller Maria de Luna, per Jaume de Prades, cosí dels sobirans i que duia la representació del Primogènit, Martí de Sicília, i per últim pel bisbe Joan Armengol i pels Consellers de Barcelona. El rei, el Capítol i la Ciutat intervenien doncs en aquella obra.

La construcció fou duta amb tanta empenta, gràcies a l'impuls reial - Martí havia cedit els carreus ja treballats per a un palau que volia construir-se a la part baixa de la Rambla i que mai no arribà a

ésser edificat - i a la protecció del bisbe i de la Ciutat, que al cap de quatre anys ja estaven alçades les primeres naus per als malalts i en 1415 ja quedaven llestes les principals edificacions, que venien a resoldre el problema hospitalari d'una ciutat que aleshores venia a tenir uns trenta-cinc mil habitants.

L'obra serà continuada, ara sota la direcció de l'arquitecte barceloní Guillem Abiell, famós ja per haver dirigit l'edificació de les esglésies del Pi, Sant Jaume, el Carme i Mont-Siò, i que va emprendre's la gran tasca del pati, aquest pati que avui ens encanta i en el qual no sabem veure els elements afegits - però, amb quina gràcia! - com són la creu barroca central, amb les tres corones que encerclen la columna salomònica del fust, ~~simbol de la Caritat~~, i les dues escales que, a banda i banda, marcaven l'entrada dels departaments per a homes i per a dones.

L'any 1417 foren dictades les "Ordinacions de l'Hospital General de la Santa Creu de Barcelona", les quals regiren durant segles el funcionament de la gran institució.

Aquesta serví com a tal fins a finals de 1926. Un dels darrers malalts - i un dels més il·lustres - que hi moria, era Antoni Gaudí, el genial arquitecte. Aleshores el nou Hospital de Sant Pau, fundat per una deixa del senyor Pau Gil, absorbí el vell i insuficient i prengué el nom conjunt de tots dos. L'Hospital de la Santa Creu havia deixat d'existir. Però quedava el conjunt de les edificacions que el componien. Calia restaurar-les, dignificar-les, cercar-les-hi una utilitat. Avui pot dir-se que aquestes tres preocupacions ja estan resoltes. L'Hospital dels pobres s'ha convertit en un Temple de Minerva. (Excusem-nos de la petulància d'aquesta denominació, tan vuitcentista. Reduïm-ho, en els mots de Valéry, a "temple simple de Minerva". Però, així i tot, Déu n'hi dó.)

ESCOLES I ACADEMIES

Al pati del vell Hospital de la Santa Creu no li cal pas especialment la jove concurrència dels expositors de cada segon diumenge per tenir un públic assidu i juvenívol. Dues escoles importants asseguruen la presència d'un considerable contingent diari de noies i nois. Posem ~~els nois~~ en primer lloc, perquè l'Escola de Bibliotecàries, que ocupa un dels bastiments principals de la part esquerra - la més antiga - del pati, només recluta els seus deixebles entre elles. (On estudiaran els bibliotecaris, ens preguntem? O és que els homes no tenen dret d'ésser bibliotecaris?) Un altre important contingent, aquest mixte, és el dels alumnes de l'Escola Massana -o, per dir-ho amb el títol oficial, "Conservatori Municipal

d'Arts Sumptuàries" - que és sens dubte el principal planter de dibuixants, ceramistes, argenters, escultors, tallistes i decoradors en general de la nostra ciutat. Els seus mestres tenen tan bons sistemes pedagògics i els deixebles tan excel·lent disposició, que les obres que surten d'aquesta Escola serveixen per a obsequiar, de part de la Ciutat i per mediació de l'Alcalde, els visitants de marca. Una visita a l'Escola Massana - no pas a l'abast de tothom i en qualsevol moment, és clar, però gens impossible, en grup i sol·licitant-ne hora - és molt interessant i bastaria per donar confiança a qualsevol escèptic sobre l'esdevenidor de les nostres arts decoratives. Bastaria, també, per a donar un prestigi pòstum a aquell singular pastisser i col·leccionista perspicax i generós que fou el senyor Massana, confiter del carrer Fernando i fundador d'aquesta noble institució.

Al costat mateix de l'entrada de l'Escola de Bibliotecàries, marcada per la sumptuosa reixa que en tanca la finestra, i en un dels racons del claustre que ara s'està reconstruint, s'obre la porta modesta de l'estatge de la Reial Acadèmia de Farmàcia. És una sala gòtica de pedra viva, amb voltes nobles i ben proporcionades i una molt sobria decoració i bancs de fusta, flanquejada per una altra sala que serveix de biblioteca. En aquest local es celebren, ultra les reunions ordinàries dels acadèmics de l'entitat titular, altres actes com són les sessions de la curiosa "Academia del Faro de San Cristóbal", posada, en castellà i tot, sota l'advocació del difunt Eugeni d'Ors, ex-Xènius, i les conferències i projeccions públiques dels Amics de la UNESCO.

A mà dreta, entrant pel carrer de l'Hospital, les sales de l'antiga casa, buides ara de malalts, s'obren diversos cops a l'any per a estatjar l'art més modern. Sembla que l'ascetisme habitual de l'abstracció pictòrica i del ~~no~~no-figurativisme en l'escultura s'adiuen força amb les voltes gòtiques i les nues parets de pedra edificades per a Hospital. A les sales del mateix costat, però al capdavant del claustre, en la part que passa als edificis més moderns, s'han celebrat altres exposicions. Aquest conjunt de sales hi ha el projecte de destinar-les a Museu d'Art Contemporani. A les del pis, del mateix costat, es celebrà l'exposició d'obres donades pels artistes més famosos a profit dels sinistrats pels aiguats del Vallès. Un dels donants almenys, Pau Picasso, hagué de comprar ell mateix l'obra oferta, per manca de comprador prou esplèndid o prou ric que l'adquirís.

Si travessem la reixa que tanca el claustre per la part de dalt

ens trobem a un pati que dóna al carrer del Carme i que, pel costat esquerre, s'obre per una mena de passadís. Aquell espai buit és l'antic Corralet, la Morgue barcelonina, on eren exposats a la pública consideració els cadàvers dels que morien de fi violenta, abans que els fos feta l'autòpsia. És que aquell edifici d'aspecte sever que forma un dels costats del pati és la Reial Acadèmia de Medicina i, si voleu, l'antic Col·legi de Cirurgia. Obra del segle divuit, amb una làpida commemorativa de la generositat de Carles III, conté, dintre l'afredor neoclàssica, sense gaire luxe, de l'exterior, un dels salons més sumptuosos de la ciutat: l'amfiteatre del que fou Col·legi de Cirurgia, amb la taula de marbre que servia per a les disseccions, i on avui es reuneixen els docents acadèmics de Medicina. El bust d'un dels grans homes de la ciència catalana del ~~xxix~~ set-cents, el cirurgià Pere Virgili, glòria de la casa, presideix la sala.

UNA BIBLIOTECA A LES SALES DEL VELL HOSPITAL

Enfront del Col·legi de Cirurgia hi ha la Casa de Convalescència. Si traspasseu la llinda i mireu la inscripció que ocupa una de les parets del vestíbul, podreu llegir que un barceloní ric i filàntrop que es deia Pau Ferran deixà hereva de la seva fortuna una nova institució, creada l'any 1622 pel Consell de Cent però que encara no havia sortit dels llimbs dels acords al paradís de les realitats. Això passava en 1649, en plena guerra dels Segadors. Dues senyoretes, Victòria Astor i Elena Soler, veient que ni així avançaven gaire les obres, afegiren al llegat llurs generoses deixes. D'aquesta manera, l'obra, suspesa per culpa de la guerra, pogué continuar en 1655 i s'acabà l'any 1680. Si entreu al pati porticat que centra la Casa de Convalescència, podreu veure-hi una bella estàtua de Sant Pau, obra de Bonifàs, la qual corona un pou. És un homenatge a la generositat de Pau Ferran. La decoració d'aquest pati porticat, feta de rajoles policromades, és senzilla i ben agradable. A l'angle esquerre veureu l'entrada a la Biblioteca de Catalunya, que avui es diu "Biblioteca Central de la Diputació de Barcelona". Tant se val. Pugeu-hi - està instal·lada al pis, a les grans sales restaurades de l'antic Hospital - i us acabareu de convèncer de la importància que tenia - i que conserva - aquell conjunt monumental que era l'Hospital de la Santa Creu. És possible que algú trobi que, per a biblioteca, aquelles sales nobles, austeres i esbalandrades no ofereixin gaire confort. Però, qui ha dit mai que la gent vagi a cercar confort a les biblioteques? La Central, -abans, de Catalunya, - ofereix

ciència, més aviat antiga que moderna - les adquisicions de novetats són molt escasses - a l'estudiós, i també, a l'hivern, la possibilitat d'un noble i erudit cadarn. Remarquem, de passada, que l'edifici de la Casa de Convalescència fou cedit a l'Institut d'Estudis Catalans, però que aquest no l'ocupa encara.

I ara potser només manca indicar que en una de les sales del costat oriental del pati del vell Hospital ha d'allotjar-se la Casa de Sardenya, que oferirà acolliment als estudiosos de l'Alguer, però també de Càller i Sàsser i totes les altres ciutats i viles sardes quan vinguin a Barcelona a cercar-hi records de la relació, mig forçosa, mig cordial, que durant uns quants segles uní la gran illa italiana a la nostra Catalunya.

Rafael T A S I S.